

Plan działań dla RIS3

Wprowadzenie

Etapy projektowania RIS3 województwa podkarpackiego realizowano zgodnie z zapisami „*Przewodnikiem Strategii Badań i Innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji RIS3*” (zgodnie z tekstem Urzędu Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2012, s.1-121), w podobny sposób poddano wewnętrznej ocenie uzyskane rezultaty (Załącznik nr 3 tego dokumentu – regionalne strategie badań i innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji: wytyczne do oceny w wykonaniu ekspertów).

W latach 2012-2013 dokonano również pogłębionej analizy wszystkich strategii krajowych, jakie ukazały się w tym czasie. Kolejno analizowano także aktualne lub pojawiające się inne dokumenty strategiczne o charakterze regionalnym.

Zgodnie z wymaganiami „*Przewodnika Strategii Badań i Innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji RIS3*”, w procesie kreowania koncepcji nowej strategii dla regionu, zastosowano podejście zalecane w tym przewodniku.

- **Transformacja**, którą rozumiano, jako przejście od obecnego do nowego sektora oparte na współpracy instytucji i procesów, a więc wspólnych możliwościach w zakresie B+R+I, inżynierii i produkcji, które stanowią bazę wiedzy dla rozwoju nowej działalności.
- **Modernizacja**, którą rozumiano, jako technologiczne unowocześnienie istniejącej branży, z rozwojem konkretnych zastosowań wynikających z kluczowych technologii wspomagających, w celu poprawy efektywności i jakości dotychczas istniejącego, a nawet tradycyjnego sektora.
- **Dywersyfikacja**, którą rozumiano, jako odkrycie potencjalnej synergii (efektów rozszerzania oferty rynkowej i efektów pośrednich) powstającej na styku już istniejącej i rodzącej się działalności. Dzięki efektowi synergii nowa działalność staje się bardziej atrakcyjna i rentowna.
- **Powstanie nowej dziedziny**, w tym przypadku odkrycie polega na tym, iż B+R+I w jednej dziedzinie mogą sprawić, że działania, które do tej pory generowały niski wzrost staną się atrakcyjne. Tego rodzaju radykalny efekt powstaje w warunkach jednoczesnego pojawienia się B+R+I i pokrewnej działalności biznesowej.

Na uwagę zasługuje fakt, iż wyłoniona specjalizacja „Jakość życia” wpisuje się w stopniu całkowitym we wskazane powyżej podejście, składające się z czterech kluczowych elementów.

Definicję inteligentnej specjalizacji przyjęto dokładnie zgodnie z przedstawioną w przewodniku, a więc w całym procesie kreowania RIS3 zwrócono uwagę na dwie bardzo istotne kwestie:

- Budowanie mostów między sferą badań i innowacji z jednej strony, a rozwojem gospodarczym z drugiej, korzystając przede wszystkim z nowatorskiej metody, jaką jest **proces przedsiębiorczego odkrywania** na rzecz tworzenia strategii oraz wyznaczania priorytetów przez decydentów politycznych, w bardzo bliskiej współpracy z lokalnymi interesariuszami;
- Ciągły i aktywny proces kontaktów ze światem zewnętrznym, tak, aby przedstawione rozwiązanie było ambitne, lecz zarazem realistyczne, tak na etapie ustalania celów, jak i określania spodziewanych rezultatów. Lokalne atuty konfrontowano z możliwościami, jakie pojawiają się na zewnątrz, takie jak niektóre źródła wiedzy i łańcuchy powiązań oraz wartości.
- Zgodnie z intencją przedstawioną w przewodniku, w procesie kreowania autorzy koncepcji odeszli od skrytykowanego syndromu nagradzania zwycięzców, natomiast zwrócili uwagę na możliwość pojawiania się wybitnych szans w nowych sektorach, ale również w sektorach uznanych, jako tradycyjnie, jednak w takim przypadku w kontekście nowych uwarunkowań.
- Kreując inteligentne specjalizacje starano się zwrócić uwagę także na wymagania Unii Europejskiej, jakie zostały jasno sprecyzowane dla perspektywy 2014-2020. Uznano, że region powinien wnieść swój wkład w *The 2020 climate and energy package*, a więc powinien starać się (a niektóre elementy inteligentnych specjalizacji powinny temu sprzyjać): ograniczyć emisję dwutlenku węgla co najmniej o 20% w porównaniu z poziomem z roku 1990; zwiększyć udział odnawialnych źródeł energii w całkowitym zużyciu energii do 20%; zwiększyć efektywność wykorzystania energii o 20%.
- Region powinien także sprostać wymaganiom Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/31/UE z dnia 19 maja 2010 w sprawie charakterystyki energetycznej budynków (oraz Rozporządzenie Delegowane Komisji (UE) NR 244/2012 z dnia 16 stycznia 2012 uzupełniające dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/31/UE w sprawie charakterystyki energetycznej budynków i ustanawiające ramy metodologii porównawczej do celów obliczania optymalnego pod względem kosztów poziomu wymagań minimalnych dotyczących charakterystyki energetycznej budynków i elementów budynków), zgodnie, z którymi: do dnia 31 grudnia 2020 wszystkie nowe budynki będą niemal zeroenergetyczne; po dniu 31 grudnia 2018 nowe budynki będące własnością bądź wynajmowane przez władze publiczne powinny być zeroenergetyczne.
- Te dwie grupy wymagań jasno sprecyzowanej polityki były jedną z podstaw wyboru niektórych elementów inteligentnej specjalizacji wiodącej „Jakość życia”, bowiem

region dysponuje szeroko rozumianymi zasobami, które powinny pozwolić sprostać wymaganiom, a czynniki te są dość wyraźnie widocznymi elementami kreowania nowej kategorii jakości życia.

ROZDZIAŁ I

Etapy tworzenia RIS3 województwa podkarpackiego – chronologicznie

- 1.1. Prace przygotowujące kreowanie RIS3 województwa podkarpackiego na perspektywę 2014-2020 rozpoczęto już w okresie ukazania się dokumentu „KOMUNIKAT KOMISJI EUROPA 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”. Strategia ta wyraźnie wskazywała na zmianę paradygmatu rozwoju państw i regionów Unii Europejskiej (inteligentny i zrównoważony rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu), a słowami kluczowymi określającymi ten nowy paradygmat były pojęcia biogospodarki, zielonego wzrostu i ekoinnowacji. Zagadnienia te, jako wprowadzenie w celu zrozumienia przez wielu interesariuszy tego paradygmatu, były przedstawiane zarówno na podkarpackich forach innowacyjności, jak i na spotkaniach Podkarpackiej Rady Innowacyjności. Oznacza to, że do nowego modelu kreowania regionalnej strategii innowacji już w tym okresie przygotowywano zarówno twórców strategii, jak i najszerzej rozumianych jej interesariuszy.
- 1.2. Formą przygotowania, zarazem pierwszym krokiem do kreowania RIS3 była „Aktualizacja Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2005-2013, Rzeszów 2011. Już wówczas wprowadzono pewne istotne pojęcia, które określały w wielu dokumentach Komisji Europejskiej swego rodzaju zmianę paradygmatu. Podkreślono wcześniejsze stwierdzenia – „ekologicznie zrównoważona, innowacyjna i konkurencyjna gospodarka – lider w kreowaniu ekoinnowacji”.
- 1.3. W bardzo szerokim kontekście pojęcie **smart specialisation** przedstawiono na XXI Podkarpackim Forum Innowacyjności, które odbyło się w dniach 18-19 grudnia 2012 r. Jak wszystkie podkarpackie fora innowacyjności, prezentacje skierowane były do bardzo szerokiego grona interesariuszy – przedsiębiorców, w tym szczególnie przedstawicieli MŚP, pracowników naukowych uczelni i badawczo-rozwojowych ośrodków B+R+I, przedstawicieli administracji, instytucji otoczenia biznesu, ale także zawsze obecnych na forach przedstawicieli młodego pokolenia – studentów podkarpackich uczelni.
Wśród referatów najbardziej istotne były trzy prezentacje:
 - Inteligentna specjalizacja, jako podstawa nowej koncepcji rozwoju regionów Unii Europejskiej;
 - Przemysł lotniczy inteligentną specjalizacją województwa podkarpackiego;
 - Kadry dla inteligentnych specjalizacji regionu.

Na tym samym forum, w drugim dniu odbyły się warsztaty tematyczne – *Smart specialisation w praktyce – nowe wyzwanie dla regionu*.

1.4. Tematyka inteligentnych specjalizacji była również wiodącym tematem kolejnego, XXII Podkarpackiego Forum Innowacyjności, które odbyło się w dniach 12-13 grudnia 2013 r. Wśród referatów najbardziej istotne były cztery prezentacje:

- Perspektywa finansowa 2014-2020 dla przedsiębiorców;
- Nowy paradygmat rozwoju regionów w UE – biogospodarka i zielony wzrost;
- Monitoring RSI – wymagania UE;
- Inteligentne specjalizacje na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Drugi dzień tego forum obejmował szkolenie zatytułowane: Nowy Program Ramowy Horyzont 2020.

Każde z podkarpackich forów innowacyjności, ale szczególnie ostatnie dwa XXI i XXII świadomie traktowano, jako jeden z etapów zachęcania najszerzej rozumianych interesariuszy do zainteresowania się pojęciem inteligentnych specjalizacji, do zaangażowania się w proces kreowania *Regionalnej Strategii Innowacji na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*.

1.5. W tym samym okresie czasu odbywały się systematycznie (lata 2012-2013) posiedzenia Podkarpackiej Rady Innowacyjności.

- 09.11.2012 – szeroka dyskusja dotycząca problematyki *smart specialisation*. Dokonano podziału zadań i kompetencji pomiędzy interesariuszy, wskazano na priorytetowe kierunki badań w ujęciu współpracy nauki z przedsiębiorstwami. Spotkanie miało charakter dyskusji, konsultacji i warsztatów.
- 18.03.2013 – przedstawienie rezultatów Narodowego Programu Foresight – wdrożenie wyników, w kontekście wykorzystania jego rezultatów w kreowaniu inteligentnych specjalizacji.
- 21.06.2013 – model *Regionalnej Strategii Innowacji na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*, kreowanej zgodnie z koncepcją inteligentnej specjalizacji i zasadami przedstawionymi w przewodniku dla kreatorów – prezentacje i dyskusje.
- 12.12.2013 – dyskusja dotycząca Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020 w kontekście RIS3.
- 16.12.2013 – powtórzona dyskusja dotycząca Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020 w kontekście RIS3, oba te spotkania potraktowano jako etapy burzy mózgów dotyczącej RIS3 i Regionalnego Programu Operacyjnego.

Podkarpacka Rada Innowacyjności jest gremium opiniodawczo-doradczym Zarządu Województwa Podkarpackiego, w skład Rady wchodzi przedstawiciele gospodarki, wyższych uczelni i jednostek badawczo-rozwojowych, regionalnych władz samorządowych i rządowych, samorządów terytorialnych, aktywnych klastrów oraz inne osoby, zinwentaryzowane, jako zajmujące się problematyką innowacyjności. W ten sposób Podkarpacka Rada Innowacyjności obejmuje bardzo szerokie spektrum interesariuszy.

Podobnie jak podkarpackie fora innowacyjności, każde spotkanie Podkarpackiej Rady Innowacyjności traktowano, jako kolejne etapy konsultacji społecznych dotyczących w przedstawionym okresie RIS3 (inteligentne specjalizacje i kluczowe technologie wspomagające).

1.6. Na etapie zaawansowanego kreowania RIS3 wykorzystano kolejne zalecenia przewodnika:

- **Ograniczenia liczby priorytetów**, opartych na własnych mocnych stronach i międzynarodowej specjalizacji, unikanie powielania i rozdrobienia na Europejskim Obszarze Badawczym – koncentracja środków finansowych przedkłada się na efektywne zarządzanie budżetem. Określenie konsekwencji trudnych wyborów i masy krytycznej. Między innymi uwagi zawarte w tym punkcie zdecydowały o wyborze lotnictwa i kosmonautyki, jako inteligentnej specjalizacji wiodącej – jest to mocna strona i absolutnie wiodąca międzynarodowa specjalizacja województwa podkarpackiego;
- **Kreowanie elementów przewagi konkurencyjnej** – mobilizacja talentów dzięki dopasowaniu potencjału B+R+I do potrzeb biznesu poprzez proces przedsiębiorczego odkrywania;
- **Komunikacja i klastry** – rozwój klastrów światowej klasy i budowanie platform dla różnorodnych form kontaktu między sektorami wewnątrz regionu i poza nim z myślą o wyspecjalizowanej dywersyfikacji technologicznej. Między innymi uwagi zawarte w tym punkcie zdecydowały o wyborze lotnictwa i kosmonautyki, jako inteligentnej specjalizacji wiodącej, ale także jakości życia jako kolejnej inteligentnej specjalizacji wiodącej. W obu przypadkach w regionie występują bardzo aktywne klastry: Klaster „Dolina Lotnicza” – na europejskim a nawet światowym poziomie, Klaster Jakości Życia „Kraina Podkarpacie” – bardzo dynamicznie rozwijający się w obszarach uwzględnionych w inteligentnej specjalizacji jakość życia;
- **Kolektywne przywództwo** – przedstawiono je między innymi w schemacie zarządzania RIS3, efektywne systemy innowacji, jako wspólne przedsięwzięcia oparte na partnerstwie publiczno-prywatnym – na każdym etapie dopuszczano do głosu nawet nieoczekiwane pojawiających się interesariuszy.

- 1.7. Na etapie zaawansowanego kreowania RIS3 posługiwano się zaleceniami przewodnika:
- I. Analiza regionalnego kontekstu potencjału innowacji, bardzo istotna okazała się możliwość wykorzystania rezultatów dwóch wykonanych wcześniej projektów foresight: *Priorytetowe technologie dla zrównoważonego rozwoju województwa podkarpackiego* (Rzeszów 2008), z perspektywą do roku 2030; *Kierunki rozwoju technologii materiałowych na potrzeby klastra lotniczego „Dolina Lotnicza”, foresight branżowy* (Rzeszów 2008), z perspektywą do roku 2030.
 - II. **Zarządzanie**, czyli określenie zagadnień współudziału w procesie strategicznym, wykreowanie poczucia odpowiedzialności za jego przebieg, ale także osób i podmiotów odpowiedzialnych. Dla kreatorów RIS3 szczególnie istotne było, aby wszyscy interesariusze czuli się współautorami i właścicielami strategii inteligentnej specjalizacji, a jej struktura zarządcza opierała się na skutecznym kolektywnym przywództwie. W tym punkcie należy zwrócić szczególną uwagę na wymaganą konieczność i umiejętność odrzucenia rozwiązań, które na tym etapie nie mogły być uznane za inteligentną specjalizację – przykładem może być w przypadku województwa podkarpackiego przemysł motoryzacyjny – po pierwsze obejmuje on obecnie tylko kilka dużych firm (trwa dopiero budowanie powiązań z sektorem MŚP), istotne było również to, że na całym etapie kreowania RIS3, łącznie z konsultacjami społecznymi, przedstawiciele tego sektora nie wykazywali zaangażowania.
 - III. **Wypracowanie wspólnej wizji przyszłości regionu** – etap ten obejmował nie tylko jasno sprecyzowaną wizję, ale uwzględnienie w niej nowego paradygmatu rozwoju Unii Europejskiej.
 - IV. **Określenie priorytetów** – a więc wyłonienie inteligentnych specjalizacji, także obszarów do eksperymentowania dotyczącego przyszłego rozwoju wynikającego z procesu przedsiębiorczego. Zgodnie z logiką Komisji Europejskiej twardo trzymano się założenia, że należy ograniczyć liczbę priorytetów badawczych oraz wspieranych innowacji do najbardziej istotnych jasno związanych z inteligentnymi specjalizacjami.
 - V. **Zdefiniowanie spójnego zestawu polityk, map drogowych i planów działań** – etap ten jest ciągle kontynuowany, będą przygotowane trzy plany działania, osobno każdy dla inteligentnej specjalizacji. Plany te będą gotowe po zatwierdzeniu RIS3 przez Sejmik Województwa Podkarpackiego.
 - VI. **Uwzględnienie mechanizmów monitorowania i oceny** – na obecnym etapie wyznaczono ogólne mechanizmy i wskaźniki, wraz z zatwierdzeniem planów działania będą określone i zatwierdzone również szczegółowe wskaźniki dla każdej z inteligentnych specjalizacji.

1.8. „*Regionalna Strategia Innowacji województwa podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji RIS3*” kreowana była, jako jeden z elementów realizacji

projektu systemowego „Wzmocnienie instytucjonalnego systemu wdrażania Regionalnej Strategii Innowacji w latach 2007-2013 w województwie podkarpackim”. Kilka zadań w ramach projektu systemowego jasno określało kolejne kroki związane z aktualizacją RIS2 i kreowaniem RIS3.

- **Zadanie 2** – maksymalne wzmocnienie elementów systemów wdrażania Regionalnej Strategii Innowacji. Zaangażowanie Podkarpackiej Rady Innowacyjności, Paneli Celów Strategicznych oraz Komitetu Zarządzającego między innymi w problemy wyboru inteligentnych specjalizacji oraz kluczowych technologii wspomagających.
- **Zadanie 5** – w ramach tego zadania opracowano wiele dokumentów strategicznych i operacyjnych, a najbardziej istotnym punktem było opracowanie *Regionalnej Strategii Innowacji województwa podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji RIS3*.
- **Zadanie 8** – realizacja tego zadania pozwoliła na zaangażowanie szeregu interesariuszy (w tym szczególnie osób szczególnie zaangażowanych w kreowanie RIS3) w działalność krajową i międzynarodową, dotyczącą kreowania RIS3. Jednym z najbardziej istotnych zagadnień było i jest uczestniczenie przedstawicieli województwa podkarpackiego w Europejskiej Platformie Inteligentnej Specjalizacji (S3 Platform).
 - W ramach tego zadania opracowano siedem monografii, w których zgromadzono wiedzę bardzo szeroko rozwijającą zagadnienia inteligentnych specjalizacji:
 - *Mądre specjalizacje (smart specialisations) oraz kluczowe technologie wspierające (key enabling technologies) w rozwoju regionu – od wyboru do realizacji, od teorii do praktyki w województwie podkarpackim;*
 - *Ekoinnowacje w gospodarce żywnościowej – model rozwoju dla województwa podkarpackiego;*
 - *Ekoinnowacje w ochronie środowiska – gospodarka wodna i energetyka. Rozwiązania dla województwa podkarpackiego;*
 - *Innowacyjna wizja miast – wskazówki dla regionu;*
 - *Ekonomia endogeniczna oraz ekonomia ekologiczna (zielona) we wspieraniu innowacji w rozwoju regionu;*
 - *Ekoinnowacje jako priorytetowy kierunek Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego;*
 - *Cele i zasady wdrażania ekoinnowacji w zarządzaniu firmą i rozwojem regionu.*

Monografie te, będące swego rodzaju przewodnikiem, pisane były na bazie maksymalnie szerokiego przeglądu literatury, wykorzystano również wyniki badań własnych, w tym szczególnie wywiadów pogłębionych z wiodącymi kreatorami postępu ekonomicznego województwa podkarpackiego, w tym z liderami wiodących klastrów. W ten sposób udało się

zaangażować wielu interesariuszy i zaprosić ich do wyrażenia swojej bardzo szerokiej opinii na temat inteligentnych specjalizacji regionu.

- **Zadanie 9** – służyło do wypracowania zasad realizacji polityki kreowania i wspierania klastrów w regionie, co bezpośrednio wynika z priorytetów Unii Europejskiej przypisujących szczególne znaczenie inicjatywom klastrowym. Właśnie to zadanie pozwoliło na wyłonienie wiodących klastrów i zaproszenie ich zarządów i członków do aktywnego udziału w dyskusji dotyczącej inteligentnych specjalizacji.
- **Zadanie 11** – celem tego zadania było nawiązanie współpracy międzynarodowej, mającej duże znaczenie z punktu widzenia realizacji przedsięwzięć o charakterze innowacyjnym oraz rozwoju Regionalnej Strategii Innowacji. W ramach tego zadania poddano analizie wiele benchmarków - benchmarking.
- **Zadanie 13** – w ramach tego zadania wykonano komplementarne badanie pilotażowe stanu oraz potencjału instytucji badawczo-rozwojowych (obejmujące m.in. ocenę kondycji sektora, w tym kondycji finansowej wraz z oszacowaniem potencjału badawczego całego regionu oraz mechanizmów i efektów współpracy z przedsiębiorstwami, podkreślając szczególną rolę współpracy jednostek z sektorem MŚP, jak również współpracy z innymi instytucjami mającymi szczególne znaczenie w polityce innowacyjnej regionu), które pozwoliło na sprecyzowanie regionalnej polityki badawczej na lata 2014-2020, zgodnie z ideą inteligentnej specjalizacji.
- **Zadanie 14** – w ramach, którego wykonano pierwotne badanie pilotażowe mające na celu głęboką analizę infrastruktury wsparcia innowacji w regionie, w tym szczególnie rozpoznanie mechanizmów powiązań, źródeł i kanałów przekazywania informacji dotyczących innowacji oraz transferu technologii.
- **Zadanie 15** – celem działania była analiza postaw i działań administracji publicznej na płaszczyźnie innowacji wraz z określeniem stanu wiedzy i poziomu umiejętności pracowników administracji w zakresie zarządzania rozwojem regionalnym nakierowanym na budowanie gospodarki opartej na wiedzy.
- **Zadanie 16** – efekty tego działania, którym jest m.in. zintegrowana analiza gospodarki województwa podkarpackiego wraz z identyfikacją innowacyjnych sektorów gospodarki województwa i określeniem najbardziej dynamicznie rozwijających się obszarów regionu, stały się znaczącym wkładem do określenia fundamentalnych założeń inteligentnych specjalizacji regionu.

1.9. W całym okresie przygotowania a następnie tworzenia RIS3 uczestnicy i kreatorzy procesu brali udział w wielu spotkaniach realizowanych na szczeblu krajowym.

- 31.01.2012 Warszawa, Narodowy Program Foresight - wdrożenie wyników. Stan realizacji projektu;
- 27.08.2012 Warszawa, przedstawienie profilu regionalnego nr 9 dla województwa podkarpackiego. Rezultatem był: Raport końcowy z badania. Przegląd i analiza

regionalnych systemów innowacji (RSI) województw Polski w kontekście przygotowań do realizacji europejskiej polityki spójności po 2013 roku;

- 04.09.2012 Warszawa, Kierunki i założenia polityki klastrowej w Polsce do 2020 roku - rekomendacje Grupy roboczej ds. polityki klastrowej;
- 16.10.2012 Warszawa, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Spotkanie z przedstawicielami władz regionalnych nt. inteligentnej specjalizacji;
- 20.11.2012 Ministerstwo Rozwoju Regionalnego Warszawa, Ramy Strategiczne dla Inteligentnych Specjalizacji, Ścieżka dojścia;
- 31.01.2013 Warszawa, Wsparcie sektora nauki oraz szkolnictwa wyższego w ramach perspektywy finansowej 2014-2020;
- 18.03.2013 Katowice, Sprawozdanie z warsztatów poświęconych identyfikacji zewnętrznych wewnętrznych uwarunkowań inteligentnej specjalizacji regionów, przeprowadzonych przez zespół Głównego Instytutu Górnictwa;
- 23.09.2013 Warszawa, Deloitte - w czym tkwi sekret liderów innowacji? Analiza benchmarkingowa innowacyjności polskich regionów - Raport z badania.

Spotkania te wniosły dużo wiedzy i pozwoliły na weryfikowanie przyjętych założeń.

ROZDZIAŁ II

Wybór inteligentnych specjalizacji

Najbardziej istotną częścią RIS3 są wyłonione inteligentne specjalizacje, ponieważ zgodnie z aktualnym stanowiskiem w tej kwestii warunek *ex ante* związany z inteligentnymi specjalizacjami dotyczy dwóch celów tematycznych:

- Cel 1 – zwiększenie nakładów na badania naukowe, rozwój technologiczny i innowacje – cel ten dotyczy badań i rozwoju;
- Cel 3 – podnoszenie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP).

W procesie kreowania RIS3 województwa podkarpackiego uwzględniono także, jako warunek *ex ante* kwestie związane z tematem nr 1 Europejskiego Funduszu Rolnego dla Rozwoju Obszarów Wiejskich – wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich.

Kolejnym punktem wyjścia było wykreowanie oczywistej w przypadku województwa podkarpackiego **inteligentnej specjalizacji wiodącej - lotnictwo i kosmonautyka**, na którą wskazali wszyscy zaangażowani w proces kreowania RIS3 interesariusze, był to wybór niekwestionowany, uzasadniony kilkoma bardzo istotnymi warunkami: jest to sektor wysokich i bardzo wysokich technologii, absolutna większość potencjału tego sektora (ponad 90%) znajduje się na obszarze województwa podkarpackiego, jest on zgrupowany w klastrze „Dolina Lotnicza”. Należało jednak pamiętać i fakt ten uwzględniono, że sektor ten

zgrupowany jest tylko w kilku największych miastach województwa, a zgodnie z polityką Komisji Europejskiej i wskazówkami zawartymi w przewodniku, RIS3 powinna wpłynąć na tworzenie miejsc pracy opartych na wiedzy i rozwoju nie tylko w wiodących centrach badań i działalności innowacyjnej, lecz również w rejonach wiejskich i mniej rozwiniętych.

Wychodząc z tego typu założenia, chcąc zarazem sprostac podstawowej idei Strategii EUROPA2020 – a więc strategii na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, zarazem nowym określeniom charakteryzującym paradygmat rozwoju UE – zielony wzrost, biogospodarka, ekoinnowacje, w interesie rozwoju całego województwa, a zarazem w celu sprostania wymienionym wcześniej wymaganiom Unii Europejskiej (dotyczącym energetyki, budownictwa), zgodnie z sugestiami i opinią tym razem większości interesariuszy (nieliczni mieli inne zdanie) wykreowano drugą **inteligentną specjalizację wiodącą, jaką jest „jakość życia”**. Należy jednak dodać, że mimo wrażenia specjalizacji bardzo szerokiej, która może zmieścić wszystko, a to oznaczałoby brak priorytetyzowania, w projekcie RIS3 dla województwa podkarpackiego sprecyzowano, w jakim zakresie i czego mogłoby dotyczyć finansowanie tej inteligentnej specjalizacji ze strony funduszy europejskich.

Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę składowych inteligentnej specjalizacji jakość życia, podkreślając zarazem, że wszystkie elementy tej inteligentnej specjalizacji muszą spełniać uwarunkowania zawarte w Strategii EUROPA 2020 i zarazem mieścić się w kategoriach myślenia zielonej ekonomii, biogospodarki i ekoinnowacji. Te sprecyzowania ograniczają możliwości finansowania tylko do projektów ściśle odpowiadających powyższym kryteriom.

Składowe inteligentnej specjalizacji jakość życia, to:

- Mobilność (technologie i produkty przemysłu lotniczego i kosmicznego; multimodalny, zrównoważony transport);
- Klimat i energia (odnawialne źródła energii i technologie z nimi związane; smart grids; zrównoważone i inteligentne budownictwo (budynki, osiedla, miasta, budownictwo pasywne, zeroenergetyczne i plusenergetyczne); biodegradowalne tworzywa sztuczne; przemysł elektromaszynowy);
- Zrównoważona turystyka (turystyka poznawcza, ekoturystyka, agroturystyka, kwalifikowana, zdrowotna, biznesowa, religijna, kulinarna, enoturystyka);
- Zdrowie, żywność, odżywianie (żywność ekologiczna, regionalna i tradycyjna; zdrowa, zoptymalizowana, wolna od GMO dieta; medycyna zapobiegawcza; opieka nad ludźmi starszymi);
- Komunikacja (szerokopasmowy Internet).

Jeszcze raz podkreślamy, że wszystkie wymienione wyżej składowe powinny podlegać dofinansowaniu tylko wtedy, gdy spełniają założenia zielonego wzrostu, biogospodarki i ekoinnowacyjności, a zarazem odpowiadają na nową politykę europejską do roku 2020, a więc idei rozwoju zrównoważonego i inteligentnego, sprzyjającego włączeniu społecznemu. Ta specjalizacja regionu wychodzi szczególnie naprzeciw wielu zobowiązaniom unijnym, także problemowi włączenia społecznego, bowiem w przeciwieństwie do

inteligentnej specjalizacji lotnictwo i kosmonautyka, dotyczy praktycznie całego obszaru województwa. W ten sposób żaden subregion, a nawet żaden niewielki fragment województwa nie będzie wyłączony z możliwości wspieranego rozwoju w kolejnej perspektywie finansowej. Przygotowane w kolejnym etapie zasady oceny projektów będą zawierały elementy pozwalające na określenie czy projekt spełnia te założenia. W związku z tym należy mocno podkreślić, że inteligentna specjalizacja jakoś życia mimo wrażenia obejmowania nią wszystkiego, jest wyraźnie wyprofilowana i pozwoli na kompleksowy rozwój całego województwa, w zgodzie z założeniami nowej polityki Unii Europejskiej.

Trzecią inteligentną specjalizacją (wspomagającą) województwa podkarpackiego jest **informacja i telekomunikacja**. Specjalizacja ta wyróżniła się w trakcie kolejno realizowanych spotkań i konsultacji. Ma swoje uzasadnienie nie tylko w potrzebach regionu, ale także w istniejącym już potencjale tego sektora.

2.1. Etapy wyboru i metody; metodologia stosowana do oceny wszystkich zainteresowanych interesariuszy (jednolita); kryteria ostatecznego wyboru inteligentnych specjalizacji oraz eliminacji innych możliwości

Zagadnienia te ściśle wiążą się ze sobą, błędem byłaby próba ich oddzielenia. Proces dojścia do inteligentnych specjalizacji województwa podkarpackiego miał w pełni charakter **przedsiębiorczego procesu odkrywania**. Zasadniczo obejmował dwa lata: 2012, 2013, chociaż wykorzystano w nim szereg dokumentów, wyników badań, analiz (w tym szczególnie zrealizowanych projektów foresight) pochodzących z wcześniejszego okresu. Należy podkreślić, że już w poprzednim dokumencie („*RIS na lata 2005-2013*”) założono konieczność wyłonienia priorytetów, chociaż nie nazywano ich wtedy jeszcze inteligentnymi specjalizacjami. Cały proces tworzenia RIS3 polegał na ciągłym modyfikowaniu przyjmowanych rozwiązań, często z konieczności nawet powrotu do założeń, tym bardziej, że zgodnie z intencjami Komisji Europejskiej wyrażonymi w przewodniku, RIS3 ma być dokumentem żywym, podlegającym modyfikacjom, bowiem w okresie lat 2014-2020 mogą wyłonić się inne, bardziej perspektywiczne sektory.

Metodyka kreowania RIS3, jak również metodyka stosowana do oceny wszystkich zainteresowanych interesariuszy, także kryteria wyboru inteligentnych specjalizacji miały jednolity charakter, wykazywały ciągłość i spójność poszczególnych etapów.

Dokonano triangulacji metod, tak więc rezultat ostateczny nie jest pochodną tylko jednej zastosowanej metody, ale tylko wtedy został przyjęty, jeżeli wszystkie wykorzystane metody dawały taką samą lub zbliżoną odpowiedź.

Wybór inteligentnych specjalizacji jest rezultatem całego procesu tworzenia RIS3.

Kryteria wyboru inteligentnych specjalizacji:

- Zasadniczo, twórcy RIS3 odeszli do myślenia kategoriami sektorowymi lub branżowymi – zgodnie z zaleceniami przewodnika;

- Udowodniony potencjał aktualny i perspektywiczny dotyczący inteligentnej specjalizacji;
- Aktualne i przyszłe znaczenie dla regionu;
- Poziom rozwoju inteligentnej specjalizacji na tle wiodących regionów Unii Europejskiej;
- Możliwość wykazania ścisłego związku inteligentnej specjalizacji z potencjałem badawczo-rozwojowym regionu;
- W miarę możliwości istniejące zasoby endogeniczne, co pozwala na unikanie niektórych form zależności i powielania;
- Obecność lub perspektywa rozwoju silnych klastrów w zakresie inteligentnej specjalizacji;
- Możliwość rozwoju i wykorzystania dyrektyw i rozporządzeń określających ścieżki ekonomicznego i prawnego wsparcia przez Unię Europejską.

Podstawowe metody:

- Analiza dokumentów strategicznych i innych dostępnych źródeł wiedzy;
- Analiza wykonanych dla potrzeb regionu projektów foresight;
- Benchmarking istniejących rozwiązań;
- Analiza SWOT z podziałem na potencjał społeczno-ekonomiczny województwa podkarpackiego, ze wskazaniem na jego mocne i słabe strony; potencjał innowacyjny województwa podkarpackiego ze wskazaniem jego mocnych i słabych stron – uwzględniono siły sprawcze innowacji, aktywność innowacyjnych przedsiębiorstw oraz wyniki działalności innowacyjnej; uwarunkowania zewnętrzne mające wpływ na rozwój społeczno-ekonomiczny i innowacyjny województwa podkarpackiego, ze wskazaniem szans i zagrożeń w wymiarze polityczno-prawnym, ekonomicznym, społeczno-kulturowym, techniczno-technologicznym;
- Analiza interesariuszy, wykonana także w celu wyłonienia interesariuszy najbardziej istotnych i aktywnych;
- Różnego rodzaju formy spotkań i dyskusji, praktykowane w sposób ciągły, w tym m.in. podkarpackie fora innowacyjności oraz spotkania Podkarpackiej Rady Innowacyjności;
- Analiza potencjału i możliwości rozwoju klastrów;
- Wykonywanie badań pierwotnych o bardzo szerokim spektrum, w tym:

- 06.11.2012 – 31.12.2012 – ocena efektywności i skuteczności wdrażania RIS województwa podkarpackiego na lata 2005-2013;
- Realizowanie zadań związanych z projektem systemowym, wykonanie badań i analiz w ramach zadania 13 w okresie od IV kwartału 2010 roku do I kwartału 2011 roku, a w zadaniach 14, 15 i 16 w I i II kwartale 2011 roku;
- 2012 rok – badania sektora badawczo-rozwojowego w województwie podkarpackim, określenie potrzeb innowacyjnych przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem MŚP, wyznaczenie potencjalnych sieci współpracy – w kontekście inteligentnych specjalizacji;
- 19.04.2013 do 29.05.2013 – badania mające na celu wskazanie kluczowych kierunków badań charakterystycznych dla lokalizacji (województwo), badania potencjału i doświadczeń instytucji badawczych regionu podkarpackiego na tle zdiagnozowanych potrzeb – w kontekście inteligentnych specjalizacji;
- Spotkania indywidualne i grupowe z wiodącymi interesariuszami, m.in. przedstawicielami klastrów, administracji samorządowej, ośrodków badawczo-rozwojowych, uczelni;
- Konsultacje społeczne (wymagane przez ustawę) w okresie od 27.08.2013 do 27.09.2013. Formularz zgłaszania uwag został zamieszczony na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego (www.rsi.podkarpackie.pl), zarazem w dzienniku o zasięgu regionalnym opublikowano ogłoszenie o rozpoczęciu konsultacji społecznych;
- Konsultacje eksperckie (m.in. z NCBiR);
- Ciągłe prezentowanie założeń projektu Strategii RIS3 w audycjach radiowych i telewizyjnych, jako bardzo istotny element konsultacji społecznych.

Jeszcze raz należy podkreślić, że stosowana metodyka była taka sama dla wszystkich interesariuszy, jak i dla wszystkich inteligentnych specjalizacji. Zgodnie z założoną metodyką i logiką, jeżeli zgłaszana przez niektóre gremia propozycja w pełni nie odpowiadała na tym etapie przyjętym założeniom (była niezgodna z wymaganiami UE) a następnie uzyskanym rezultatom, w tym szczególnie starając się zapewnić rzeczywisty wybór inteligentnych specjalizacji, wówczas propozycja nie mogła być uznana za kolejną inteligentną specjalizację regionu.

Podstawowe etapy:

- **Cały okres obowiązywania poprzedniej Strategii RIS 2005-2013** – gromadzenie wiedzy, ciągła ewolucja założeń, analiza rezultatów. Funkcjonowanie gremiów powołanych w kierunku prawidłowej realizacji założeń Regionalnej Strategii Innowacji;
- **Rok 2012 (w nieco mniejszym zakresie, ale także rok 2013)** – analiza regionalnych i krajowych dokumentów strategicznych, analiza rezultatów projektów foresight, gromadzenie danych statystycznych;
- **Lata 2012 i 2013** – kolejno odbywające się podkarpackie fora innowacyjności i spotkania Podkarpackiej Rady Innowacyjności, w które zaangażowano wszystkich chętnych interesariuszy, dokonywano analizy problemów, zgłoszeń, stopniowo kreowano ostateczny wyraz dokumentu;
- **Lata 2012 i 2013** – uczestniczenie w spotkaniach poświęconych RIS3 – krajowych, jak i spotkaniach S3 Platform; Przygotowanie siedmiu monografii o charakterze przewodników, w których zgromadzono niezbędną wiedzę. Może być ona wykorzystana przez wszystkie osoby i instytucje korzystające z zapisów RIS3;
- **Rok 2013** – redagowanie dokumentu;
- **Od 27.08.2013 do 27.09.2013** – ustawowe konsultacje społeczne i ostateczne (na tym etapie) przygotowanie zapisów RIS3;
- **Rok 2014** – ciągła analiza zapisów dokumentu – także analiza opracowań zewnętrznych, którego dotyczą, np. raportu Deloitte;
- **Rok 2014 (maj-sierpień)** – przygotowanie dokumentu do dyskusji i zatwierdzenia przez Sejmik Województwa Podkarpackiego.